

DOI 10.31651/2524-2660-2021-3-110-115

ORCID 0000-0001-7225-9001

БАЛЛА Людмила Володимирівна

старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
e-mail: ballamila@gmail.com

УДК 376.091:373.2(045)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Обґрунтовуються особливості функціонування інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти. Автор приходить до висновку, що у процесі організації інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти слід враховувати особливості усіх учасників освітнього процесу спираючись на принципи рівності усіх учасників освітнього процесу, толерантного відношення до кожного суб'єкта освітньої діяльності в не залежності від його здібностей та можливостей, гуманності, толерантності, адаптації до освітнього процесу; підтримки учасниками освітнього процесу; рівноправності усіх, хто навчається тощо.

Ключові слова: інклюзивне освітнє середовище; заклад дошкільної освіти; інклюзія; освітній процес.

Постановка проблеми. На сьогодні одним із основних завдань освітньої політики України є формування якісної системи освіти, пріоритетним у даному напрямку є забезпечення усіх учасників освітнього процесу рівними правами на освіту враховуючи індивідуальні запити та потреби особливо соціально вразливих груп населення.

Однак, на шляху становлення України як європейської країни із розвиненою інклюзивною освітою постає низка проблем, що полягають у невисокій адаптивності закладів освіти до індивідуальних особливостей здобувачів освіти із особливими освітніми потребами, а також у середньому рівні знань, навичок науково-педагогічних, педагогічних працівників і співпрацівників закладів освіти про роботу з учасниками освітнього процесу із різним рівнем здоров'я [1].

Сучасна система освіти в Україні базується на принципах демократії, рівності та особистісного підходу. Тому в наш час одним із пріоритетів державної політики у сфері освіти є створення умов для повноцінного навчання суспільства всіх категорій, зокрема дітей-інвалідів, без відриву від звичного соціального середовища, сім'ї, друзів, іншими словами діти з особливими освітніми потребами.

Актуальними питаннями в сучасних системах освіти є інклюзивна освіта, яка передбачає спільне включення та перебування дітей, різними людьми та їх здоровими

однолітками. Як показує практика, інклюзивна освіта у процесі вивчення, вимагає покращення науково-теоретичних основних компонентів, які використовуються у закладі, і це є її початковою ланкою.

Адже в дошкільному віці є передумови сучасного розвитку, виховання та навчання. Ось чому необхідні ретельні дослідження для зменшення та усунення недоліків у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Можна сказати, що саме період дошкільного віку відіграє важливу роль у формуванні особистості та чутливий до формування її первинного світогляду, самосвідомості та розвитку соціальних властивостей. Саме в цей час закладаються передумови для майбутньої навчальної діяльності дитини; відбувається активний розвиток її пізнавальних здібностей. У Концепції розвитку інклюзивної освіти відображає одну з головних законів сучасної освіти про те, що всі діти є цінними й активними членами суспільства. Головною метою інклюзивного навчання є реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на отримання освіти у відповідності до можливостей і здібностей за місцем проживання [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи організації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього простору досліджували С. Александрова Л. Будяк, С. Єфімова, І. Каїніченко, А. Колупаєва, І. Малишевська, М. Малофеев, О. Тараненко, О. Федоренко, А. Харківська та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз науково-педагогічної літератури для з'ясування особливостей організації інтегрованого освітнього середовища закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сьогодення необхідним є створення у закладах освіти інклюзивного освітнього середовища, яке б сприяло розвитку дітей дошкільного віку. Зростання ролі людського фактора в трансформації сучасного суспільства на демократичних засадах, подальша гуманізація та гуманітаризація його основ, робить нагальним проблему інтеграції дітей з особливими

освітніми потребами шляхом створення належних умов для якісної інклюзивної освіти [3].

Створення інклюзивного освітнього середовища слід починати з позначення формальних характеристик понять «особи з особливими потребами» або «особи з потребами психофізичної корекції». Зокрема, під позначеними категоріями слід розуміти дітей, які з тих чи інших причин потребують емоційної, фізичної та соціальної підтримки або адаптованих педагогічних методах роботи з ними для досягнення цілей державної освітньої програми. Однак такі причини можуть включати, крім іншого, фізичні недоліки [4].

У законі України Про освіту прописано, що особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [5].

На сучасному етапі становлення інтегрованого суспільства важливо використовувати інноваційні моделі інклюзивного освітнього середовища, враховуючи той факт, що такі підходи сприяють формуванню у дітей підсвідомості рівності і приналежності кожного з них до суспільства. Ми вважаємо, що ефективність корекційної роботи в структурі інклюзивної освіти залежить не тільки від інформаційного та інституційного забезпечення освіти, а й від ментальних зв'язків і рівня взаєморозуміння між дітьми і вихователями, тобто їх взаємодія не повинна бути обмежена виключно процесом навчання, необхідною умовою ефективності роботи в контексті інклюзії є узгодженість організаційних і емоційних компонентів, а також когнітивних мотивів у навчанні [6].

Д. Суза і К. Томлінсон [7] сформували певні особливі вимоги до вчителів у сфері інклюзивної освіти. На думку дослідників, важливими аспектами є такі області: по-перше, освітнє середовище має спонукати кожну дитину до навчання, вихователь повинен зосередити увагу на безпеці і підтримувати кожну дитину; по-друге, вихователь повинен чітко розрізняти, які знання і навички слід давати дітям з особливими потребами, моделювати заняття і визначати найбільш ефективні методи подачі інформації; по-третє, вихователь повинен постійно оцінювати рівень сприйняття знань зором; по-четверте, вихователь повинен проаналізувати, який обсяг знань отримала дитина, а яка інформація не була сприйнята.

Такий метод організації педагогічної діяльності може допомогти в подальшому плануванні навчальної програми.

На думку провідних фахівців (А. Колупаєва, О. Таранченко), створення оптимального інклюзивного освітнього середовища буде сприяти:

- розвитку здібностей дитини; визнання того, що стандартизована технологія не є загальноприйнятною «нормою»;
- задоволення особливих потреб дітей з психофізичними порушеннями;
- створення системи підтримки та адаптації дітей з потребами психокорекції;
- функціональний підхід до лікування і навчання;
- участь батьків у лікуванні та вихованні своїх дітей. Також дуже важливий теоретичний і методологічний підхід до обґрунтування інклюзивного освітнього середовища і його ролі в формуванні інтегрованого суспільства [8].

Т. Лореман розробив модель, яка забезпечує набір концептуальних чинників, послідовність у функціонуванні з яких забезпечує ефективність інклюзивної освіти. Серед цих факторів можна виділити наступні: розвиток позитивного ставлення; політика і лідерство, спрямовані на надання підтримки; процеси, що відбуваються в освітніх установах, засновані на результатах досліджень; гнучкі навчально-виховні програми; участь спільноти; змістовне міркування, а також необхідне навчання та ресурси [9], тому діяльність по кожному з вказаних напрямків повинна бути організована таким чином, щоб довести, що інклюзивна освіта є ефективною стратегією, яка надає позитивний вплив на всіх дітей, залучених до освітнього процесу. У свою чергу, керівництво освітніх установ має сприяти високому рівню включення і розвитку «інклюзивної культури».

У межах вирішення даного завдання вважаємо за доцільне з'ясувати сутність поняття «інклюзивне освітнє середовище» у науково-педагогічній літературі.

Спочатку звернемося до закону України Про освіту, у якому поняття інклюзивне освітнє середовище визначено як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [5]

І. Малишевська наголошує, що інклюзивне освітнє середовище ґрунтується на принципах інклюзії, враховує об'єктивні та суб'єктивні чинники ефективного розвитку особистості в межах відкритої соціально-педагогічної системи, спрямоване на досягнення чіткої мети, реалізованої змістом інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами [10, 22].

На думку І. Калініченко, присутність дітей з відмінними здібностями в класі ніяк

не заважає успішності інших учнів, які не мають обмежень. Усі діти, перебуваючи в інклюзивному середовищі, можуть навчитися цінувати й поважати дітей з відмінними здібностями. Вони навчаються бачити людину, а не передусім її ваду чи обдарованість, та не помічати пов'язаних із ними соціальних ярликів. Тому інклюзивне освітнє середовище – це середовище, де всі учні незалежно від своєї освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти. [11].

Як зазначив Пероллі-Шеху, «...соціальні відносини і взаємодія, особливо з однолітками, грають важливу роль в здоровому розвитку дитини, а можливості для соціалізації в ранньому дитинстві надають дітям гарну можливість досягти зрілості в процесі розвитку. успішних відносин і більш легкого переходу до формальних систем (наприклад, школи) та майбутніх взаємодій».

Можна припустити, що дітям необхідно взаємодіяти з однолітками, щоб краще розвиватися, і цей факт повинен бути ще більш важливий для дітей з особливими потребами. Тому дошкільна освіта і інклюзивність в дошкільних установах є найважливішим питанням [12].

А. Колупаєва та О. Таранченко вважають, що функціонування інклюзивного освітнього середовища має будуватися як на загальнодидактичних принципах навчання, так і на принципах інклюзивної освіти, а саме:

- цінність кожної особистості не залежить від її здібностей і досягнень;
- кожна людина здатна відчувати і мислити;
- кожна особистість має право на освіту і вибір форми навчання;
- особливості кожної людини – це не перепони, а стимул навчання, каталізатор її всебічного розвитку;
- єдність освітнього простору на засадах: консолідації парадигм і технологій спеціальної і загальноосвітньої підтримки кожної особистості та індивідуального і диференційованого підходів;
- наступність і комплексність у забезпеченні матеріальними, навчально-методичними, кадровими та іншими ресурсами, необхідними для ефективного функціонування інклюзивного середовища;
- корпоративний підхід – спільна робота державних і громадських організацій, кваліфікованих медичних і психолого-педагогічних фахівців на основі взаємодопомоги і взаєморозуміння, забезпечуючи системність і цілісність середовища;

– варіативність освітньо-розвивального середовища;

– динамічність освітнього процесу за рахунок модульної організації навчальних програм і курикулумів;

– добровільність – усі учасники освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища навчаються, взаємодіють і співпрацюють один з одним добровільно;

– активність усіх суб'єктів інклюзивного освітнього процесу [13].

Отже для ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища на наш погляд необхідно спиратися на принципи цінності особистості не залежно від можливостей, здібностей; адаптації до освітнього процесу; підтримки учасниками освітнього процесу; рівноправності усіх, хто навчається; гуманізму; толерантності; гнучкості освітнього процесу тощо.

Інклюзивне освітнє середовище це середовище, де всі учасники освітнього процесу незалежно від своїх освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною загальної спільноти. Кожна група дітей з особливими освітніми потребами має як загальні, характерні для всіх, обмеження життєдіяльності, так і особливі, притаманні лише їй і кожній дитині окремо. У зв'язку з цим організація освітнього середовища забезпечується на основі компетентнісної оцінки групових та індивідуальних можливостей дітей, адресного моделювання умов, оптимальних саме [14].

Як зазначає І. Калініченко, необхідними умовами формування інклюзивного освітнього середовища є: визнання педагогом необхідності використання різноманітних навчальних підходів з урахуванням різних стилів навчання, темпераменту й особистості окремих дітей; адаптація навчальних матеріалів для використання по-новому, підтримуючи самостійний вибір дитини у процесі навчання у класі; використання різних варіантів об'єднання дітей у групи; налагодження співробітництва та підтримки серед учнів класу; використання широкого спектру занять, практичних вправ і матеріалів, що відповідають рівню розвитку дитини [11].

Однак необхідно враховувати й той факт, що у процесі створення якісного інклюзивного освітнього середовища неабияк важливу роль відіграє інклюзивна культура, яка своєю чергою «обумовлює розвиток такої ціннісної системи, що гарантує виникнення у закладі освіти атмосфери доброзичливості, безпеки та стимулює дітей до співпраці і взаємодопомоги» [15, с. 202].

Основними ознаками інклюзивного середовища є: 1) ціннісне ставлення дошкільного закладу до організації інклюзивного навчання, виховання та особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, наявність ресурсного забезпечення життєдіяльності (нормативно-правові, програмно-методичні, інформаційні, матеріально-технічні тощо), спрямовані на реалізацію індивідуальних здібностей; 2) створення сприятливого психологічного та емоційного клімату в закладі дошкільної освіти до залучення дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес та колективне формування інклюзивного середовища (вихователі, психологи, дефектологи, соціальні педагоги, медичний персонал тощо); 3) організація партнерської взаємодії з батьками вихованців; 4) задоволення оптимальної структури освітнього процесу та освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами та врахування інтересів здорових однолітків; створення педагогічних умов для спільної взаємодії дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату; 5) створення індивідуально-орієнтованих програм, урахуваючи внесення змін щодо можливостей кожної дитини; 6) система діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій щодо супроводу та побудови освітнього маршруту дитини з особливими освітніми потребами; моніторингово-консультативний і корекційно-розвивальний компоненти [16, с. 46].

Інклюзивне освітнє середовище характеризується системою ціннісного ставлення до навчання, виховання і особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, а також сукупністю ресурсів (засобів, зовнішніх і внутрішніх умов), життєдіяльності в освітньому закладі і спрямованістю на реалізацію індивідуальних освітніх стратегій вихованців [17, с. 22].

На нашу думку, дослідження показують, по-перше, що діти з особливими потребами вимагають більшої участі (індивідуальний навчальний план, помічники вчителя, які будуть допомагати в класі / групі, більше навчальних матеріалів або засобів конкретизації), ніж діти без особливих потреб, ніж діти в окремих класах.

По-друге, діти з особливими потребами, які знаходяться в інклюзивному освітньому середовищі, мають більше переваг в плані грамотності.

По-третє, мають більший прогрес у розвитку соціальних навичок в інклюзивних кабінетах, ніж в окремих.

По-четверте, діти без інвалідності більш позитивно ставляться до дітей з особливими потребами в порівнянні з дітьми, що не

зустрічалися або не працювали разом з дітьми з особливими потребами. Як правило, дослідження показують, що маленькі діти з обмеженими можливостями отримують вигоду від інклюзивного догляду і навчання в ранньому віці де розвиваються з однолітками.

Однак ступінь навчання і соціального розвитку дітей, ймовірно, буде залежати від багатьох характеристик навколишнього середовища (наприклад, від використання вихователів ефективних інструкцій, адаптованих до потреб окремих дітей з обмеженими можливостями; складу групи і співвідношення вихователів і дітей).

Вельми слушними будуть погляди Л. Талдонової, яка вивчала проблеми інклюзивного освітнього середовища: «у сучасних освітніх закладах з інклюзивною формою освіти кожна дитина має бути забезпечена психологічною підтримкою, увагою з боку дорослих та однолітків, необхідними умовами, які допоможуть їй досягти кращих результатів у навчанні й вихованні. Діти за своєю сутністю безпосередні, тому можуть задавати досить незручні питання чи висловлювати досить жорстокі з погляду етики думки. На це необхідно реагувати спокійно, пам'ятаючи, що діти ще не володіють етикою міжособистісних стосунків, а також повною мірою не розуміють, чому дитина з особливими освітніми потребами не така, як усі. ... Слід зауважити, що аномальна дитина й дитина здорова розвиваються за однаковими законами психічного розвитку. На їхній розвиток так само впливають біологічні й соціальні фактори. Діти, які мають ті чи інші розлади в діяльності центральної нервової системи й аналізаторів, не можуть привласнити соціальний досвід тим самим шляхом, що й діти з нормальним розвитком. Тому основним завданням педагога є створення спеціальних умов, які б забезпечили повноцінне привласнення соціального досвіду дитиною з порушеннями психофізичного розвитку, її пристосування до життя в суспільстві» [18, с. 100].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у процесі організації інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти слід враховувати особливості усіх учасників освітнього процесу спираючись на принципи рівності усіх учасників освітнього процесу, толерантного відношення до кожного суб'єкта освітньої діяльності в не залежності від його здібностей та можливостей, гуманності, толерантності, адаптації до освітнього процесу; підтримки учасниками освітнього процесу; рівноправності усіх, хто навчається тощо. Також формування інклюзив-

ного освітнього середовища в освітніх установах залежить від ряду факторів: - по-перше, інклюзія в освіту досягається за рахунок раціонального розподілу повноважень між вихователями, батьками дітей з особливими потребами; - по-друге, модель інклюзивного освітнього середовища повинна створюватися за принципом варіативності і диференціації. При створенні комфортних умов навчання для дітей з психофізичними порушеннями необхідно враховувати права, обов'язки та інтереси вихователів, раціональна диференціація не повинна порушувати соціальну цілісність освітнього середовища і повинна ґрунтуватися на взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Подальше включення, на наш погляд, має бути заснований на принципах інтеграції і поєднання коригувальних заходів батьків і вихователів. Активна децентралізація вимагає змін в організації освітніх установ з урахуванням особливостей соціально-економічної та демографічної ситуації регіону

Список бібліографічних посилань

1. Харківська А.А. Управління інклюзивною освітою студентів закладів вищої освіти. *Теорія і методика професійної освіти: електронне наукове фахове видання*, 2018. Вип. 15. URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/2f377b_f0e14a43cb74479abd3ec4d48f2cd5b4.pdf.
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти: Затверджено Наказом міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 №912. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>.
3. Нічуговська Л.І., Ніколенко Л.М., Вовченко Г.О. Формування інформаційної компетентності учнів інклюзивного класу з порушенням інтелектуального розвитку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки*, 2021. Вип. 1. С. 200–205.
4. Bartolo P. A. Winning People's Hearts: How Social Inclusion and Exclusion Informed the 2013 Malta General Election Campaign. *Education Research Monograph Series*. Malta: Malta University Publishing, Vol. 1, 2015. p. 207.
5. Про освіту Закон України № 2145-VIII від 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Hafen, C.A., Hamre, B.K., Allen, J.P., Bell, C.A., Gitomer, D.H., Plant R.C. Teaching Through Interactions in Secondary School Classrooms: Revisiting the Factor Structure and Practical Application of the Classroom Assessment Scoring System-Secondary. *The Journal of Early Adolescence*, 2014. 35(5-6), P. 651–680.
7. Sousa D.A., & Tomlinson C.A. Differentiation and the brain: How neuroscience supports the learner-friendly classroom. Bloomington: In: Solution Tree Press, 2011.
8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: АТОПОЛ, 2016. 152 с.
9. Lorman T. Seven pillars of inclusive education. How to go from the question «Why?» to the question «How?». *Defektologija. Osoblyva dytyna: navchannja i vyhovannja*, 2010. No3(57). pp. 3–11.
10. Малишевська І.А. Інклюзивне освітнє середовище: генеза поняття. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 3. С. 19–26.
11. Калініченко І. О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. № 9. С. 120–126.
12. Perolli-Shehu, B. Social Competence and attitude towards school in relation to academic achievements of students in Kosovo. PhD Dissertation in Philosophy. Clemson University: Institute on Family and Community Life, 2019. URL: https://tigerprints.clemson.edu/all_dissertations/2531.
13. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. *Путівник для педагогів*. Київ: АТОПОЛ, 2010. 96 с.
14. Сакалюк О., Александрова С. Розвиток освітнього середовища як технологія управління навчальним закладом в умовах інклюзії. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*, 2016. № 13. С. 22–27.
15. Нічуговська Л.І., Ніколенко Л.М., Вовченко Г.О. Формування інформаційної компетентності учнів інклюзивного класу з порушенням інтелектуального розвитку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*, 2021. Вип. № 1. С. 200–205. URL: https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/issue/view/309/pdf_5.
16. Калініченко І.О. Сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу в інклюзивних школах. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 3. С. 44–46.
17. Зубарева Т.Г. Компетентностно-орієнтованне підвищення кваліфікації спеціалістів по створенню інклюзивної освітньої середовища: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Курск, 2009. 24 с.
18. Тадонова Л.О. Інклюзивне освітнє середовище. *Теорія і практика сучасної психології*, 2018. № 6. С. 97–101.

References

1. Kharkivska, A.A. (2018). Management of inclusive education of students of higher education institutions. *Theory and methods of vocational education: electronic scientific professional publication*, 15. Retrieved from https://docs.wixstatic.com/ugd/2f377b_f0e14a43cb74479abd3ec4d48f2cd5b4.pdf [in Ukr.].
2. The concept of development of inclusive education: Approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 01.10.2010 12912. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> [in Ukr.].
3. Nichugovskaya, L.I., Nikolenko, L.M., Vovchenko, G.O. (2021). Formation of information competence of inclusive class students with intellectual disabilities. *Bulletin of Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky. Pedagogical Sciences Series*, 1: 200–205 [in Ukr.].
4. Bartolo, P.A. (2015). Winning People's Hearts: How Social Inclusion and Exclusion Informed the 2013 Malta General Election Campaign. *Education Research Monograph Series*. Malta: Malta University Publishing, 1: 207.
5. On education: Law of Ukraine № 2145-VIII of 08.08.2021. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Hafen, C.A., Hamre, B.K., Allen, J.P., Bell, C.A., Gitomer, D.H., Plant, R.C. (2014). Teaching Through Interactions in Secondary School Classrooms: Revisiting the Factor Structure and Practical Application of the Classroom Assessment Scoring System-Secondary. *The Journal of Early Adolescence*, 35(5-6): 651–680.

7. Sousa, D.A., & Tomlinson, C.A. (2011). *Differentiation and the brain: How neuroscience supports the learner-friendly classroom*. Bloomington, In: Solution Tree Press.
8. Kolupaeva, A.A., Taranchenko, O.M. (2016). *Inclusive education: from basics to practice: a monograph*. Kyiv: ATOPOL. 152 p. [in Ukr.].
9. Lorman, T. (2010). Seven pillars of inclusive education. How to go from the question «Why?» to the question «How?». *Defektologija. Osobyva dytyna: navchannja i vyhovannja*, 3(57): 3–11.
10. Malyshevska, I.A. (2016). Inclusive educational environment: the genesis of the concept. *A Special Child: Education and Upbringing*, 3: 19–26 [in Ukr.].
11. Kalinichenko, I.O. (2012). Features of the formation of an inclusive educational environment to ensure the comprehensive development of the child. *Current issues of education and upbringing of people with special needs*, 9: 120–126 [in Ukr.].
12. Perolli-Shehu, B. (2019). *Social Competence and attitude towards school in relation to academic achievements of students in Kosovo*. PhD Dissertation in Philosophy. Clemson University: Institute on Family and Community Life. Retrieved from https://tigerprints.clemson.edu/all_dissertations/2531.
13. Kolupaeva, A.A., Taranchenko, O.M. (2010). Children with special needs in the general educational space: primary level. A guide for teachers. Kyiv: ATOPOL. 96 p. [in Ukr.].
14. Sakalyuk, O., Alexandrova, S. (2016). Development of educational environment as a technology of school management in the conditions of inclusion. *Bulletin of Cherkasy University. Series: Pedagogical Sciences*, 13: 22–27 [in Ukr.].
15. Nichugovskaya, L.I., Nikolenko, L.M., Vovchenko, G.O. (2021). Formation of information competence of inclusive class students with intellectual disabilities. *Bulletin of Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy. Series: Pedagogical Science*, 1: 200–205. Retrieved from https://pedejournal.cdu.edu.ua/issue/view/309/pdf_5 [in Ukr.].
16. Kalinichenko, IO. (2013). Modern approaches to the organization of the educational process in inclusive schools. *The Image of the Modern Educator*, 3: 44–46 [in Ukr.].
17. Zubareva, T.G. (2009). *Competence-oriented professional development of specialists in creating an inclusive educational environment: Abstract of PhD Dissertation in Pedagogy*. Kursk. 24 p. [in Rus.].
18. Taldonova, L.O. (2018). Inclusive educational environment. *Theory and Practice of Modern Psychology*, 6: 97–101 [in Ukr.].

BALLA Ludmila

Senior Lecturer of the Department of Theory and Methods of Preschool Education,
Municipal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Summary. *In the article the author substantiates the peculiarities of the functioning of the inclusive educational environment of preschool education. One of the main tasks of educational policy of Ukraine is the formation of a quality education system, the priority in this direction is to provide all participants in the educational process with equal rights to education, taking into account individual needs and needs of particularly socially vulnerable groups. Based on the analysis of psychological, pedagogical and scientific literature, it was found that the main features of an inclusive environment are: the value attitude of the preschool institution to the organization of inclusive education, upbringing and personal development of children with special educational needs; creating a favorable psychological and emotional climate in the preschool institution to involve children with special educational needs in the educational process; organization of partnership interaction with parents of pupils; meeting the optimal structure of the educational process and educational needs of children with special educational needs, etc. For the effective functioning of preschool education in an inclusive educational environment it is necessary to*

use in the process of various innovative approaches, taking into account the characteristics of children with individual educational needs, adapt the educational process to their requests and needs, use diverse associations in groups, promote communication between all participants in the educational process, to ensure a tolerant relationship between different groups of participants in the educational process, etc. The author concludes that in the process of organizing an inclusive educational environment of preschool education should take into account the characteristics of all participants in the educational process based on the principles of equality of all participants in the educational process, tolerant attitude to each subject of educational activities, regardless of its abilities and capabilities, tolerance, adaptation to the educational process; support for participants in the educational process; equality of all learners, etc.

Keywords: *inclusive educational environment; preschool institution; inclusion; educational process.*

Одержано редакцією 13.08.2021
Прийнято до публікації 27.08.2021